

Мукачівський державний університет

Гуманітарний факультет

Кафедра психології

Дипломна робота

ОС «Бакалавр»

на тему: **Динаміка мотиваційної сфери студентів-психологів протягом
навчання у ЗВО**

Виконав: студент 5 курсу,
групи ПП-51(з), напряму підготовки
6.030103 Практична психологія

Костін Я.О.

Керівник: Корнієнко І.О.

Рецензент: Брижак Н.Ю.

Мукачєво-2020 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ	
1.1. Характеристика мотиваційної сфери у науково-психологічній літературі.....	6
1.2. Особливості мотивації навчальної діяльності студентів-психологів протягом навчання у ЗВО.....	19
1.3. Психолого-педагогічні умови формування мотиваційної сфери майбутнього психолога	23
РОЗДІЛ II ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ	
2.1. Організація і процедура дослідження	33
2.2. Аналіз результатів дослідження та їх інтерпретація.....	37
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54
ДОДАТКИ.....	58

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку України характеризується як перехідний в економічному, соціальному, культурному аспектах. Складні й мінливі умови суспільного життя спричиняють підвищення інтересу до психології як науки та потребу в отриманні фахової психологічної допомоги. У зв'язку з підвищенням вимог до практичного психолога як професіонала й особистості виникає низка проблем, пов'язаних з його професійною підготовкою.

Особливого значення в часи соціально-економічного перетворення в усіх сферах суспільного життя набуває вдосконалення підготовки студентів - майбутніх фахівців. Сучасне суспільство ставить до випускника закладу вищої освіти особливі вимоги, серед яких важливе місце посідають професіоналізм, активність і творчість. Процес удосконалення підготовки майбутніх фахівців в умовах сучасної освіти досить складний і обумовлений багатьма чинниками. Одним із них є розвиток внутрішньої мотивації до навчання у студентів у процесі фахової підготовки.

Однією з найбільш актуальних проблем сучасної вищої освіти є побудова такого процесу навчання, який міг би бути основою формування мотиваційної сфери студентів. У зв'язку з цим, виникають суперечності між існуючим станом мотивації навчання у студентів закладів вищої освіти і сучасними вимогами до їх навчальної діяльності. Формування повноцінної особистості студента має важливе практичне значення.

Структура мотивів студента, сформована під час навчання, стає стержнем особистості майбутнього фахівця. Отже, розвиток позитивних навчальних мотивів – невід'ємна складова частина виховання особистості студента.

Правильне виявлення професійних мотивів, інтересів і схильностей є важливим прогностичним чинником задоволеності професією в майбутньому. Ставлення до майбутньої професії, мотиви її вибору є надзвичайно важливими чинниками, що зумовлюють успішність професійного навчання. Тому

актуальним є вивчення мотиваційної сфери особистості студентів у процесі навчальної діяльності.

Грунтовне вивчення наукових джерел засвідчило значну увагу науковців до проблеми розвитку мотивації у навчально-виховному процесі. У психологічних дослідженнях її широко розглядали Л. Божович, Є. Ільїн, Г.С. Костюк, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, П. Якобсон та інші. Також Л. Божович, О. Леонт'єв, А. Маркова, Г. Щукіна виділили загальну картину вікової динаміки мотивів навчання.

Мотиваційну складову навчальної діяльності студентів досліджували Т. Дубовицька, Н. Токар, Н. Яковлева; особистісні особливості викладачів та студентів – В. Кан-Калик, Н. Лейтес, В. Мерлін. Навчальну мотивацію висвітлювали у своїх роботах В. Давидов, А. Маркова, Ю. Орлов. Науковці Л. Ітельсон, А. Петровський досліджували джерела мотивації. Стійкість навчальної мотивації вивчалася в межах концепції А. Маркової такими науковцями, як: Л. Золотих, Т. Платонова, Е. Савонько. Отже, теоретичне та практичне значення поставленої проблеми зумовили вибір теми дослідження: «Динаміка мотиваційної сфери студентів-психологів протягом навчання у ЗВО».

Об'єкт дослідження – мотиваційна сфера студентів.

Предмет дослідження – динаміка мотиваційної сфери студентів-психологів протягом навчання у ЗВО.

Мета дипломної роботи полягає у теоретичному розкритті та емпіричному дослідженні психологічних особливостей розвитку мотиваційної сфери студентів-психологів протягом навчання у ЗВО.

Для досягнення поставленої мети визначені такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз мотиваційної сфери у науково-психологічній літературі.

2. Розкрити особливості мотивації навчальної діяльності студентів-психологів та умови формування мотиваційної сфери майбутнього психолога у процесі професійної підготовки.

3. Емпірично дослідити мотиваційну сферу студентів-психологів.

В ході дослідження нами були використані наступні **методи**:

- Теоретичний аналіз і систематизація науково-теоретичних та методичних джерел.

- Емпіричні методи – стандартизовані методики:

1. Методика «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» (запропонована А. А. Реан і В. А. Якуніним).

2. Методика визначення рівня домагань (В. Гербачевського).

3. «Тест смисложиттєвих орієнтацій», Д.Крамбо, Л.Махолік, (адаптація Д.О.Леонтєєва). Надалі «СЖО».

- Методи обробки та інтерпретації даних.

База дослідження. Дослідження проводилося на базі Мукачівського державного університету. В емпіричному дослідженні взяли участь 65 студентів. Серед досліджуваних студенти перших, третіх та четвертих курсів спеціальності «Психологія».

Практичне значення результатів дослідження полягає в можливості використання результатів практикуючими психологами, соціальними працівниками, кураторами груп у процесі проведення психопрофілактичної, консультативної, психокорекційної роботи щодо розвитку мотиваційної сфери студентів-психологів у процесі фахової підготовки.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі нами здійснений теоретичний аналіз та емпіричне дослідження психологічних особливостей розвитку мотиваційної сфери студентів-психологів протягом навчання у ЗВО.

Розглядаючи мотивацію навчальної діяльності, підкреслимо, що поняття «мотив» тісно пов'язане з поняттями «мета» і «потреба». У структурі особистості студента вони взаємодіють і отримали назву «мотиваційна сфера». У літературі термін «мотиваційна сфера» охоплює всі види спонукань: усвідомлені (потреби, інтереси, цілі, стимули, мотиви, нахили) і неусвідомлені (прагнення, установки, бажання, інстинкти). Мотивація пронизує всі основні структурні утворення особистості: спрямованість, характер, емоції, здібності, діяльність, психічні процеси. Структура мотивів студента, сформована під час навчання, стає стержнем особистості майбутнього фахівця. Отже, розвиток позитивних навчальних мотивів – невід'ємна складова частина виховання особистості студента.

Вчені довели, що мотивація є одним із провідних факторів успішного навчання. Але його особливості і його дієвість відрізняються на різних етапах навчального процесу, через які проходить студент. Від першого до останнього курсу змінюється і сама навчально- професійна діяльність, і її мотивація.

Одним із найважливіших компонентів професійної діяльності є мотиваційний комплекс особистості: мотивація навчальної та професійної діяльності, мотивація успіху і боязнь невдачі, фактори привабливості професії для студентів, що навчаються в ЗВО. Правильне виявлення професійних мотивів, інтересів і схильностей є важливим прогностичним чинником задоволеності професією в майбутньому. Ставлення до майбутньої професії, мотиви її вибору є надзвичайно важливими чинниками, що зумовлюють успішність професійного навчання.

Виявляючи мотиви, які спрямовують навчально-професійну діяльність студентів-психологів, слід зважити на пізнавальні мотиви, які визначають прагнення до досконалого володіння знаннями, уміннями й навичками

професійної діяльності; на соціальні мотиви, які виявляються в самоствердженні, у виявленні свого соціального статусу у навчанні; на професійних мотивах, які виявляються у прагненні до оволодіння обраною професією.

Розв'язуючи ряд поставлених завдань при дослідженні, нами було обґрунтовано психолого - педагогічні умови формування мотиваційної сфери майбутніх психологів, серед яких хочемо виокремити найбільш значущі: а) необхідність цілеспрямованого впливу на мотивацію навчання студентів з боку педагогів; б) урахування індивідуально-особистісних особливостей тих, хто навчається; в) створення на певному етапі навчання умов для переведення зовнішньої мотивації у внутрішню. Під педагогічними умовами формування мотиваційної сфери майбутніх психологів до професійної діяльності ми розуміємо спеціально створене педагогічне середовище, що сприяє формуванню готовності майбутнього психолога до професійної діяльності та сукупність методів, прийомів навчально-виховного процесу, які забезпечують формування зазначеного виду готовності.

На основі аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури з теми дослідження, вивчення особливостей професійної діяльності психологів, аналізу роботи, нами були визначені такі педагогічні умови формування мотиваційної сфери майбутніх психологів до професійної діяльності: спрямованість діяльності науково-педагогічного працівника на формування готовності студентів-психологів до професійної діяльності; забезпечення особистісно зорієнтованого змісту навчання студентів; наявність суб'єктної позиції студентів у процесі професійної підготовки; використання методів, прийомів, які активізують навчально-пізнавальну діяльність студентів-психологів.

На підставі емпіричного дослідження психологічних особливостей розвитку мотиваційної сфери студентів-психологів у процесі фахової підготовки можемо констатувати наступне.

Досліджуючи ієрархію мотивів навчальної діяльності студентів – психологів за методикою «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» (запропонована А.А. Реан і В.А. Якуніним), слід відмітити, що домінуючими у першокурсників є такі мотиви: «стати висококваліфікованим спеціалістом», «набути глибоких та міцних знань» та «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності», що є ознакою свідомого прагнення отримати знання та оволодіти професійними навичками. Далі у рейтингу опинилися такі цінності: «досягти поваги серед викладачів», «отримати похвалу від батьків та знайомих», що свідчить про спрямованість першокурсників на мотивацію схвалення. Досягти цього, на їхню думку, можна шляхом «виконання педагогічних вимог», щоб «успішно продовжити навчання на наступних курсах». Однак, «отримати інтелектуальне задоволення» для них не є головним, про що свідчить восьма позиція у згаданому рейтингу мотивів. Але саме завдяки цим мотивам у студентів формується стійке позитивне ставлення до навчання. Усі названі мотиви вказують на наявність внутрішньої та зовнішньої позитивної мотивації.

Для студентів 4-го курсу значущими мотивами навчальної діяльності є: «набути глибоких та міцних знань», «уникнути осуду та покарання за погане навчання», «отримати диплом», «не відставати від однокурсників», «досягти поваги серед викладачів», «виконувати педагогічні вимоги», «не запускати вивчення предметів навчального циклу», «успішно вчитися, здавати екзамени на «добре» та «відмінно». Однак, слід зазначити, що для випускників переважаючими є мотиви зовнішньої позитивної мотивації. Такі мотиви як: «успішно продовжити навчання на наступних курсах», «стати висококваліфікованим спеціалістом», «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності», «отримати інтелектуальне задоволення» знаходяться на останніх позиціях в ієрархії мотивів навчальної діяльності, що є неприпустимим, адже випускники максимально наближені до вибору можливості працювати за фахом чи продовжити навчання на наступному

освітньому ступені, на що особливу увагу слід звернути кураторам та педагогічним працівникам ЗВО.

На останньому місці за значущістю компонентів мотиваційної структури досліджуваних, за результатами методики В. Гербачевського, знаходиться компонент «Прогнози оцінок діяльності суб'єкта», крім того даний компонент за роки навчання характеризується тенденцією до зниження та відхиленням від норми у напрямку спадання. Негативне забарвлення даного явища детермінує студентів прогнозувати майбутню діяльність, співставляти можливі затрачені зусилля з очікуваними результатами, що призводить до неуспішності її виконання загалом. На особливу увагу заслуговує компонент «Ядро мотиваційної структури особистості», зокрема, у випускників дана складова мотиваційної структури супроводжується відхиленням від норми в напрямку спадання. Негативною тенденцією відхилення від норми характеризуються компоненти «Оцінка свого потенціалу». В цьому випадку наявний дестабілізуючий фактор процесу розвитку професійного самовизначення, що, у свою чергу, може стати причиною демотивації досягнення намічених цілей.

У всіх досліджуваних прослідковуються низькі результати за наступними шкалами: «Внутрішній мотив», «Пізнавальний мотив», «Мотив самоповаги», «Оцінка свого потенціалу», «Намічений рівень мобілізації зусиль». Такі показники демотивують досліджуваних до активізації зусиль у професійній діяльності наслідком чого є нераціональний розподіл зусиль у досягненні кінцевих результатів професійної діяльності. Підтвердженням цьому є низькі показники шкали «Намічений рівень мобілізації зусиль».

На основі отриманих показників субшкал за опитувальником СЖО, видно, що лише шкала «Процес», що виражає інтерес та емоційну насиченість життя у емпіричному дослідженні, характеризуються відхиленням від норми в напрямку збільшення у всіх групах та шкала «ЛК-Життя». Це свідчить про наявність у досліджуваних твердих переконань в тому, що вони здатні контролювати своє життя та будувати його відповідно до своїх цілей і уявлень.

Також слід зазначити, що лише у студентів четвертого курсу показники шкал «Цілі», «Результат», «ЛК-Я» та загальний показник ОЖ знаходяться нижче норми, у всіх інших груп досліджуваних отримані показники вище норми. На це слід звернути особливу увагу під час професійної підготовки, оскільки студенти-випускники максимально наближені до професійної діяльності. Таким чином, відмова досліджуваних від яскраво вираженого центру «Я» та поліцентричність власних намірів загалом є причиною невираженого мотиваційного полюсу студентів-психологів у процесі фахової підготовки.

Мотивація є сукупністю психологічних причин, які зумовлюють поведінку і вчинки людини, їх спрямованість та активність. Мотивація навчальної діяльності студентів є сукупністю мотивів (пізнавальних, соціальних, професійних) та основною причиною зацікавленого ставлення до навчання як основи професійної діяльності. Можна стверджувати, що активним у навчанні буде той студент, що усвідомлює потребу в знаннях, необхідних у майбутній фаховій діяльності, а свою професію усвідомлює, своєю чергою, як єдине або основне джерело задоволення власних матеріальних і духовних потреб. Структура мотивів студента, що формується в період навчання, є стрижнем особистості майбутнього фахівця.

Отже, розвиток позитивних навчально-професійних мотивів діяльності - невід'ємна складова процесу формування професійної майстерності. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у підборі системи тренінгових вправ спрямованих на покращення показників розвитку мотивації навчальної діяльності студентів-психологів у процесі фахової підготовки.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>